

Надія Захарчук

здобувачка другого рівня вищої освіти
юридичного факультету Національного університету
біоресурсів і природокористування України)

Право і мораль: дилема Густава Радбруха в умовах сучасної правової системи*

Взаємодія права та моралі є однією з центральних проблем філософії права, особливо в контексті етичних викликів сучасної правової системи. Ця проблема набула особливої актуальності завдяки роботам німецького правознавця Густава Радбруха, який через власний досвід свідка нацистських злочинів змінив свої погляди на відносини між правом і мораллю. Його теорія, відома як «Радбрухова формула», поставила питання про те, чи може право існувати окремо від моральних стандартів, і чи може юридично чинний закон бути одночасно морально неприйнятним.

Радбрух, відомий своїми ранніми працями як прихильник правового позитивізму, довгий час стверджував, що закон має дотримуватися незалежно від його морального змісту. Правовий позитивізм, на думку Радбруха, базувався на принципі формальної законності: якщо закон ухвалено в установленому порядку, він є обов'язковим для виконання [1, с. 45]. Однак, події Другої світової війни та досвід життя під нацистським режимом змусили його переглянути ці погляди.

Густав Радбрух ще у 1946 р. на фоні режиму Гітлера висловив таку формулу: «Конфлікт між законом і справедливістю вирішується як правило таким чином, що переважає позитивний, закріплений державною владою закон навіть за умови, що він є за своїм змістом несправедливим або не відповідним. Однак, якщо протиріччя між законом і справедливістю стане

* Наукова керівниця – *Віра Качур*, професорка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України

нестерпним, то закон поступається своїм місцем справедливості». Інше трактування звучить так: «При конфлікті між законом і справедливістю суддя повинен приймати рішення всупереч закону і на користь матеріальної справедливості, якщо закон є під питанням або «нестерпно несправедливим» або свідомо спростовує ідею рівності всіх людей, яка закладена в змісті права». Тобто коли закон є настільки несправедливим, що «нестерпна несправедливість» стає очевидною, він втрачає силу права і не підлягає виконанню [2, с. 40]. Це стало основою його теорії природного права, згідно з якою право не може бути повністю відокремлене від моралі.

Теорія «нестерпної несправедливості» Радбруха є актуальною не лише для осмислення злочинів тоталітарних режимів, але й для розуміння ролі права у сучасних демократичних державах. У Німеччині після Другої світової війни постало питання про те, як ставитися до законів нацистського режиму. Радбрухова формула дала правову основу для визнання таких законів недійсними, адже вони порушували базові моральні цінності [1, с. 41].

У цьому контексті Україна, яка продовжує рух до побудови правової держави, повинна враховувати досвід інших країн і приділяти особливу увагу етичним аспектам права. Законодавство не може бути відокремлене від моралі, оскільки це веде до конфліктів між формальною законністю та справедливістю [3, с. 422]. Реформи в українському праві повинні базуватися на принципах права та моралі, де основною метою є забезпечення справедливості, а не лише формальне дотримання юридичних норм.

Отже, дилема Густава Радбруха в сучасній правовій системі є яскравим прикладом взаємодії права та моралі. Законодавство повинно враховувати не лише юридичні аспекти, але й моральні, аби уникати ситуацій, коли юридично правильний закон стає причиною моральної несправедливості. Україна, як частина європейського правового простору, може багато чого навчитися з історичного досвіду інших країн і включити моральні стандарти у власну правову систему, забезпечуючи справедливість та захист прав людини.

Література

1. Радбрух Г. Право і справедливість. К.: Юридична думка, 2010. С. 38-43.
2. Подковенко Т. Концепція природного права Густава Радбруха. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. Вип. 3. С. 37-42.
3. Середюк В.В., Богдан О.В. Світоглядно-методологічні засади «ідеї права» Густава Радбруха. *Науковий Вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Випуск 83: частина 3. 2024. С. 421-428.

Юридичний факультет Національного університету
біоресурсів і природокористування України
Інститут права Львівського державного університету
внутрішніх справ
Юридичний факультет Запорізького національного
університету
Юридичний факультет Сумського Національного
аграрного університету
Студентський науковий гурток «Клуб юних теоретиків»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

ХVІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

17 жовтня 2024 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

**Матеріали XVIII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»**

П.78

**Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVIII Всеукр.
наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 17 жовтня 2024 р.) / Укладачка: Віра Качур. К.,
2024. 420 с.**

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені
проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**